

Een nieuw gebouw voor het jarige AMSAB-Centrum Antwerpen

Uit de voegen...

Martine Vermandere, coördinatrice AMSAB-Centrum Antwerpen

Eindelijk is het zover! Na jarenlange kopzorgen over de draagkracht van de vloeren in ons pand op de eerste verdieping in de Lange Nieuwstraat, konden we op 27 november laatstleden onze intrek nemen in de nieuwe riante lokalen in de Lamoriniërestraat. De verwerving van het gebouw was mogelijk dankzij de milde sponsoring van P&V-Verzekeringen en de Gemeenschappelijke Socialistische Aktie van Antwerpen. Na vele uren restauratie- en opknapwerk wordt het nu weer mogelijk om zowel de bewaarfunctie, de dienstverlening, de wetenschappelijke werking en de verwerving van archieven in de best mogelijke omstandigheden te realiseren.

Toen tien jaar geleden het AMSAB een filiaal in Antwerpen opende gebeurde dit omdat de documentatieverwerving van het socialistisch historisch erfgoed in de provincie Antwerpen

achterop hinkte in vergelijking met de snelle aangroei van archieven uit andere provincies. Op verzoek van de Antwerpse Socialistische Beweging en met de steun van de Stichting Louis Major (de vroegere secretaris-generaal van het Algemeen Belgisch Vakverbond-ABVV) werd op 22 september 1988 in het voormalige hotel Van de Werve, een AMSAB-filiaal opgericht. Daar deelden we jarenlang de ruimten met de gemeentelijke dienst van de burgerlijke stand. Van een lege ruimte evolueerde het Centrum Louis Major - zoals het filiaal genoemd werd - tot een volgestouwd pand waar zelfs op de trappen archiefdozen opgestapeld stonden. Niet alleen de dienstverlening aan de archiefraadplegers leed hieronder, ook de prospectie naar archieven kon niet meer op volle toeren draaien wegens een acuut plaatsgebrek.

Het begon allemaal in 1986 met de testamentaire verwerving van het volumineuze privéarchief van de in 1985 overleden Louis Major. In hetzelfde jaar had Wouter Steenhaut, directeur van het AMSAB, al het rijke archief van de Centrale van Antwerps Tram- Buurtspoorwegen- en Autobuspersoneel met medewerking van ACOD-Tram teruggevonden op de zolder van hun syndicaal huis in de Van Wesenbekerstraat te Antwerpen. In 1978 had men nog ontkennend geantwoord op zijn vraag naar de aanwezigheid van hun historisch archief. Samen met de archieven van de Socialistische Tumbond (verworven in 1988) vormden zij de eerste pronkstukken van de snel groeiende collectie. Nog in 1988 verwierven we het documentatiebestand van het Centrum voor Economisch en Socio-Cultureel Onderzoek (CESCO). Deze vzw had in 1980 de opdracht gekregen een vervolg te schrijven op het werk van Albert van Laar, *Geschiedenis van de Arbeidersbeweging te Antwerpen en Omliggende*, uit 1926. Het CESCO nam een aantal historici in dienst en startte, op aanwijzing van Ger Schmook, met de aanleg van een documentaire

*De Lamori-
nièrestraat met
rechts het
nieuwe gebouw
van AMSAB-
Centrum
Antwerpen*

verzameling. Het kwam echter nooit tot een publicatie en in 1985 eindigde de geschiedkundige opdracht van het CESCO. Het documentatiebestand ervan bevat dossiers die betrekking hebben op zowat alle takken van de socialistische beweging te Antwerpen. In 1989 kwam het archief van de in Antwerpen belangrijke Centrale der Boek- en Papiernijverheid onder onze hoede, met daarin onder meer de originele stichtingsakte uit 1856 en reeksen verslagboeken vanaf 1901.

Aan historicus Geert Van Goethem werd de uitbouw van het archief opgedragen. Hij maakte van het Antwerpse filiaal een onmisbaar instrument voor de historiografie van niet enkel de Socialistische Beweging in de provincie Antwerpen, maar verbreedde de prospectie naar de archieven van de nieuwe sociale bewegingen, die verloren dreigden te gaan. Als voorbeeld daarvan vermelden we de archieven van de Vredesbeweging (onder meer van het Vlaams Aktiekomitee tegen Atoomwapens-VAKA) en de Verenigde Aktiegroepen voor Kernstop (VAKS). Na de grote populari-

teit van de acties van deze vereniging van de jaren '80 lagen de affiches, stickers, badges en documenten in een vochtige kelder te vergaan. Ondertussen is het bestand van het AMSAB-Centrum Antwerpen uitgegroeid tot vijftientig fondsen met een totale omvang van ongeveer achthonderd strekkende meter. Het bestand omvat naast bovengenoemde archieven ook nog interessante persoonlijke archieven van socialisten (onder meer Jos Van Eynde, Willy Calewaert), communisten (Louis Roth, Charles Van Der Vinck) en Antwerpse persoonlijkheden (Ger Schmook, Michel Oukhow). De volumineuze fondsen documenteren belangrijke aspecten van het Belgische naoorlogse politieke en sociale leven (bv. onderwijs, in de archieven van Gaston Colebunders en ACOD-Onderwijs). Ons Centrum is echter ook in de ganse provincie Antwerpen actief en bezit ook verzamelingen uit onder andere de Rupelstreek, de Kempen en Mechelen. De bibliotheek ontstoot ondertussen meer dan tienduizend titels en tijdschriften. De personeelsuitbreiding naar vijf vaste medewerkers gaf het Centrum de

mogelijkheid de collecties in versneld tempo te ontsluiten, terwijl het ook zijn rol van promotor van het onderzoek naar de geschiedenis van het Antwerpse socialisme en de sociale bewegingen in Antwerpen kon waarmaken. In de serie *Bijdragen tot de geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging van Antwerpen* uitgegeven door het AMSAB, verschenen reeds twee titels: in 1994 publiceerde Geert Van Goethem *Wording en Strijd van het socialistisch vakverbond van Antwerpen* en in 1995 schreef Martine Vermandere *Adamastos. 100 jaar Algemene Diamantbewerkerbond van België*. Binnenkort verschijnt van AMSAB-Centrum Antwerpen-medewerker Bert Boeckx een inventaris van het archief van *Volksgazet* dat eveneens raadpleegbaar is in ons filiaal. Ondertussen realiseerde het Centrum tal van tentoonstellingen. Naast gelegenheidstentoonstellingen bouwt het Centrum ook op eigen initiatief of voor derden rondreizende tentoonstellingen op, er waren onder meer 'Louis Major als menner en mentor' (1988), 'Tina Modotti' (1991), 'Pot en Grijp' (1992), 'Ze marcheren weer. Een historisch profiel van extreem-rechts in Antwerpen' (1993), 'Wording en strijd van het socialistisch vakverbond van Antwerpen' (1994), 'Camille Huysmans (1871-1968)' (1996) in samenwerking met het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC), en 'Jef Van Extergem en zijn tijd' (1998) in samenwerking met het Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams Nationalisme (ADV.N).

In onze openingstentoonstelling toonden we enkele van onze topics zoals het verslagboek van de Maatschappij Cigaarmakers Verbond van Antwerpen uit 1868 en een typescript van Patrice Lumumba met handgeschreven correcties en door hem ondertekend op 5 januari 1957. Het Centrum wordt geraadpleegd door een breed publiek. Niet alleen universiteitsstudenten en alle takken van de socialistische bewe-

ging doen een beroep op onze diensten, regelmatig wordt ook onze medewerking gevraagd aan televisie- en radioprogramma's (het journaal, *Histories*, *Voor de Dag* enz.), leveren we foto's aan dagbladen en tijdschriften en recentelijk werkten we ook mee aan een cd-rom over humanisme. Dankzij de geautomatiseerde ontsluiting van het materiaal kan het elk jaar groeiend aantal bezoekers makkelijker zijn weg vinden in onze bestanden. Ook de bibliotheek is ontsloten via het VUBIS-automatiseringssysteem. Alle stortingslijsten van de in AMSAB-Gent aanwezige archieven kunnen eveneens in Antwerpen geraadpleegd worden.

Praktisch

Adres:

AMSAB-Centrum Antwerpen,
Lamorinièrestraat 233, 2018 Antwerpen,
tel: (03) 234 25 10 fax: (03) 226.44.24

Hoe te bereiken:

Wagen: snelweg afrit 5 op de grote ring vanuit richting Linkeroever, links de Jan Van Rijswijkkiaan volgen, door het Albertpark rijden, aan de verkeerslichten rechtsaf. In de Lamorinièrestraat geldt in sommige gedeelten betalend parkeren tijdens de kantooruren.

Openbaar vervoer: vanuit Berchem station (station verlaten aan de achterkant) te voet te bereiken: de Boomgaardstraat en de Marialeiten einde lopen. Vanuit Centraal station: tram 2 of 15 richting Hoboken en Mortsel, halte Harmonie (aan het park).

Opening leeszaal:

Maandag-vrijdag: 9u-12u - 13u-17u.

Onze nieuwe locatie: een oude patriciërs woning

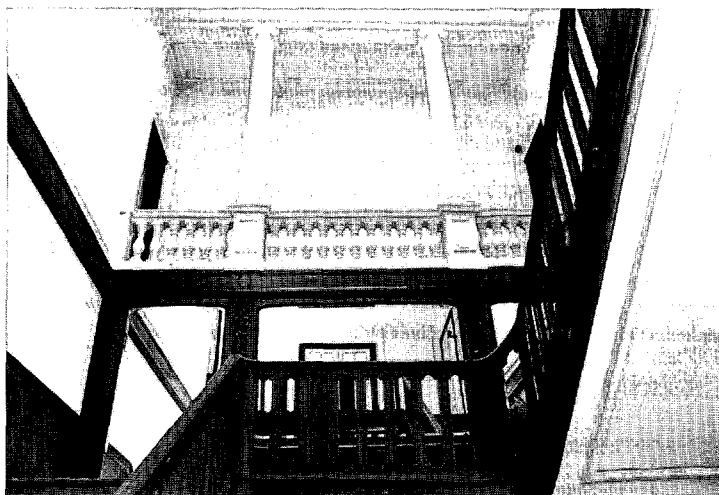
Bert Boeckx, departement Archief AMSAB-Centrum Antwerpen

Het nieuwe gebouw van het AMSAB-Centrum Antwerpen, een statig herenhuis gebouwd in 1902, is gelegen in de Lamoriniërestraat, nabij het Albertpark, de Belgiëlei en de Mechelsesteenweg. De Lamoriniërestraat (tot 1911 Provinciestraat Zuid genoemd) kent een hoofdzakelijk heterogene bebouwing uit de tweede helft van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw, met overwegend neoclassicistische gevels. Vanaf 1864 vormden de invalswegen en de parken buiten de gesloopte Spaanse vesten een toevluchtsoord voor de hogere kringen. Dit geldt ook voor het 'Quartier Léopold', rondom de Belgiëlei en de Mechelsesteenweg, waar de gegoede burgerij rond de eeuwwisseling ruime herenhuizen in diverse stijlen laat optrekken.

Het gebouw wordt in 1902 opgericht in opdracht van Jules Gevers-Vanderlinden, een wisselagent en effectenmakelaar. De architect Jozef Hertoghs (1861-1930) is waarschijnlijk de ontwerper. Jozef Hertoghs is een architect die diverse neostijlen hanteert en bekend is voor zijn veelzijdige stijlkennis en zijn merkwaardig adaptatievermogen voor grote en kleine bouwprogramma's. Hij is de ontwerper van verschillende markante gebouwen in het Antwerpse, zoals de Hoofdsynagoge van de Israëlitische Gemeente in de Bouwmeesterstraat (1893), opgetrokken in een opvallende oriëntaalse stijl met een interieur in een Spaans-Arabisch tint. In opdracht van de Duitse bankier en koopman Mallinckrodt ontwerpt Hertoghs het monumentale Hansahuis op de hoek van de Suikerlui en de Ernest Van Dijckkaai (1897-1903), een complex met kantoren, cafés en winkels,

in een neo-Lodewijk XVI-stijl. Het voormalige magazijn Leonhard Tietz op de Meir (1900) is ook van zijn hand. Het is een goed uitgebalancete compositie in een neoclassicistische stijl. Met zijn grote ramen, lichtkoepels en functionele indeling getuigt het van een 'moderne' aanpak. Later wordt in het Magazijn Tietz en in het aanpalende pand het warenhuis 'A L'Innovation' ondergebracht. Ook het Museum Mayer-Van den Bergh in de Lange Gasthuisstraat werd in 1901-1904 opgericht naar plannen van Hertoghs. Het is een constructie van gewapend beton, uiterlijk gerealiseerd als 16e-eeuws herenhuis. De voorgevel verwijst naar de laatgotiek en de vroegrenaissance. De binnenkant is ingericht in diverse neostijlen.

Hertoghs blijft toch eerst en vooral de architect van de gegoede burgerij en de handelsklasse van rond de eeuwwisseling. Zo verrijkt hij in 1910 de achterbouw van de voormalige Villa Fester, nu De Kunsthumaniora, in de Karel Oomsstraat, met een prachtige rotonde, een muziekzaal en een wintertuin. Hertoghs, wiens praktijk gevestigd was aan de Mechelsesteenweg, heeft in en rond het Leopoldkwartier diverse herenhuizen ontworpen. Zo ook het gebouw in de Lamoriniërestraat 233 dat opgericht is in een neorococostijl. Hertoghs staat sterk onder de invloed van de Ecole des Beaux Arts van Parijs. Het riant half vrijstaande herenhuis heeft traveeën en twee bouwlagen onder een leien mansarde en een afgeknot tentdak. Het dak heeft een smeedijzeren nok, dakvensters en kleine ovaal lichtvensters. De voorgevel heeft een natuurstenen buitenbekleding op hoge sokkels met schijnvoegen, doorlopende lekdrempels en een klassieke gevelbeëindiging. De monumentale deurtravee springt vooruit en wordt bekroond met een licht gebogen balkon met een ijzeren leuning op consoles, met daarboven een kroonlijst met een gebogen houten fronton met een oculus, een klein rond venstertje. De eer-

Trapzaal met toegang tot de werkruimtes voor het personeel

ste bouwlaag wordt gevormd met rondboogvensters. De tweede bouwlaag heeft steekvormige deurvensters op bogen met doorlopende onderdorpels en een bandomlijsting met oren en rocaillesleutels (motieven met schelpen, stenen en koralen). De sierlijke Franse balkons hebben een rondboogdeur en een geprofileerde omlijsting, ook met rocaillesleutels. Het gebouw heeft een eenvoudige bakstenen zijgevel. De brede poort, afgesloten door een sierlijk versierd smeedijzeren hek tussen natuurstenen pijlers, vormt de ingang tot een achterliggend koetshuis. De monumentale inkomdeur geeft toegang tot een marmere inkomhal die uitgeeft op de majestueuze houten trapzaal, omringd door spiegelementen. Rondom de trapzaal zijn de salons, de eetkamer, de muziekkamer, de bibliotheek, het bureau en op de bovenverdieping, de slaapkamers geschikt. Opmerkelijk zijn de speelse reliëfs boven de binnendeuren die uitgeven op de trapzaal. De salons zijn gedecoreerd met luchtige friezen in een neoroccostijl. In de muziekkamer, de toekomstige AMSAB-leeszaal, is er in de schoorsteenmantel een fantasierijk schilderijtje verwerkt. De utilitaire ruimten zoals de keuken en de wasplaats zijn ondergebracht in het souterrain. De

dienstbodenkamers bevinden zich op de zolder. De utilitaire ruimten en de dienstbodenkamers zijn bereikbaar door een diensttrap in de zijkant van het gebouw.

In 1916 wordt de eigendom verdeeld onder de broers Jules en Ernest Gevers. Het ene deel betreft het herenhuis en het andere het koetshuis dat nu afgebroken is. In 1920 wordt het goed verkocht aan Jan Robyn, handelaar van beroep. Alphonse Bruynkens, een vleeshandelaar, wordt in 1938 de nieuwe eigenaar. De Sociale Voorzorg koopt het herenhuis in de Lamorinièrestraat in 1967 aan en in 1998 kan het AMSAB deze prachtige patriciërs woning verwerven. Tussen 1902 en 1998 zijn er geen fundamentele verbouwingen geweest. In november 1998 werd het de nieuwe, fraaie locatie van de Antwerpse afdeling van het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging.

Bronnen

- Kadaster: aanwijzende tabel 208 en bijgevoegaanwijzende tabel 209, kadastrale legger 212.
- Stadsarchief: dossier bouwvraag.
- R. Steyaert, Architectuurgids Antwerpen, 1993.
- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen; Stad Antwerpen, 3nC, 1976-1982.